

เทศน์อบรมพระและฆราวาส ณ เชื้อนสิริกิติ์ จ.ว.อุตรดิตถ์
เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๒

ตามดูวิถีจิต

วันนี้ก็ไม่มีอะไรฝากพี่น้องลูกหลานทั้งหลายแหละ เพราะเทศน์มาตลอดแล้วก็เหนื่อย ไม่เหมือนตอนยังหนุ่ม ทุกวันนี้ธาตุขันธ์อ่อนลงทุกวัน ๆ เทศน์ว่าการแต่ละครั้ง ๆ นี้รู้สึกเหนื่อย แต่ก่อนไม่ได้คำนึงถึงธาตุถึงขันธ์เพราะธาตุขันธ์ดี เรียกว่าเครื่องมือดี เหมือนกับว่าทางดี รถดี คนขับดี วิ่งเรียบไปเลย นี่ธาตุขันธ์ดี จิตใจดี ธรรมะดี การเทศน์ก็คล่องตัว

ธรรมะในครั้งพุทธกาลนั้นเป็นธรรมะออกมาจากดวงพระทัย หรือดวงใจของพระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายจริง ๆ ไม่ใช่ออกมาจากความจำ ดังที่เรานำมาเทศน์ว่าการทุกวันนี้ เป็นธรรมะที่ออกมาจากความจำซึ่งเรียนมาจากคัมภีร์ต่าง ๆ จดจำมาได้ แล้วก็นำความจดจำนั้นมาบอกกล่าวแนะนำสั่งสอนกันไป ทั้ง ๆ ที่ตนก็ยังไม่ทราบในสิ่งที่จำมานั้น เพราะฉะนั้นการแสดงธรรมถึงผิด ๆ พลาด ๆ ไม่เหมือนครั้งพุทธกาล และพระสาวกตลอดพระพุทธรูปยังทรงพระชนม์อยู่และพระสาวกทั้งหลายแสดง นั้นท่านถอดออกมาจากหัวใจจริง ๆ

คำว่าธรรม ไม่ว่าจะธรรมชั้นใดภูมิใด ท่านทรงไว้เรียบร้อยแล้วในหัวใจของท่าน ไม่ใช่เป็นความจำ คือเป็นความจริงที่อยู่กับใจท่านแล้ว การแสดงออกจึงไม่มีแง่สงสัย ถูกต้องโดยลำดับลำดับในธรรมทุกชั้นทุกภูมิ จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น แสดงด้วยความถูกต้องแม่นยำจากหัวใจที่ท่านทรงความจริงไว้จริง ๆ นี่ท่านเรียกว่าธรรมของจริง รู้จริง ๆ เห็นจริง ๆ ทรงไว้จริง ๆ เทศน์ออกมาจึงเป็นความจริงล้วน ๆ ผู้ฟังในครั้งพุทธกาลปรากฏตามตำราว่า สำเร็จมรรคผลนิพพานเป็นจำนวนมาก ๆ เพราะผู้ท่านแสดงนั้นเป็นผู้สำเร็จมาเรียบร้อยแล้วมาแสดง พร้อมกับชั้นภูมิแห่งอุปนิสัยของสัตว์โลกในครั้งนั้นกับสมัยทุกวันนี้ มีแปลกต่างกันอยู่เป็นธรรมดา

ดังที่ท่านยกไว้เป็นคนประเภทที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ ครั้งพุทธกาลส่วนมากผู้สำเร็จมรรคผลนิพพานในขณะที่ฟังนั้น มักเป็นประเภทที่หนึ่ง ประเภทที่รอที่จะหลุดพ้นอยู่แล้ว เรียกว่าอุปนิสัยปัจจัยได้สร้างมาเต็มสติกำลังความสามารถ เรียกว่าประเภทที่หนึ่งคอยที่จะหลุดพ้นอยู่แล้ว กำลังเสาะแสวงหาทางออกจากวัฏจักร คือแหล่งแห่งความเกิดแก่เจ็บตายของสัตว์โลก ผู้มีอุปนิสัยนั้นแม้จะอยู่ในแหล่งนั้นก็ตาม แต่เป็นผู้ที่อยู่ปากคอกที่จะออกจากแหล่งนั้นเป็นลำดับลำดับมา พอได้ยินได้ฟังธรรมของพระพุทธรูปก็สำเร็จมรรคผลนิพพานขึ้นมาเป็นลำดับ

ท่านเทศนาว่าการแต่ละครั้งนี้ในตำราบอกไว้ ไม่ว่ามนุษย์ เทวดา อินทร์ พรหม สำเร็จมรรคผลนิพพานกันมากมาย ๆ เพราะผู้มีอุปนิสัยสามารถประเภทดอกบัวพิน้ำแล้ว คอยที่จะแย้มบาน พอถูกแสงพระอาทิตย์ ได้แก่ธรรมที่แสดงออกจากพระพุทธเจ้าก็แย้มบาน คือได้ตรัสรู้เป็นลำดับลำดับไปเลย นี้เรียกว่าประเภทดอกบัวพิน้ำแล้ว

จากนั้นก็ถดลงไป ดอกบัวใต้น้ำ ก็จะโผล่ในวันใดวันหนึ่ง ดอกบัวอยู่กลางน้ำ แล้วก็ ดอกบัวคอยที่จะฉิบหายบรรลัยอยู่ ทั้ง ๆ ที่ยังไม่โผล่ขึ้นมาเป็นดอกบัว ก็คอยจะพองอยู่ใน เหง้าบัวนั้นแล้ว ประเภทนี้เรียกว่าหมดสาระไม่เกิดประโยชน์อะไร มี ๔ ประเภทอย่างนี้

พวกเรานี้เป็นประเภทที่สามกับที่สี่แย่งกัน แย่งขึ้นสวรรค์ก็แย่ง แย่งลงนรกก็แย่ง ในใจเราคนเดียววันนั้นแหละ พอจะเริ่มทำบุญให้ทาน ความตระหนี่คือชั้นปทปรมะมันจะแย่งลงมา มันไม่ยอมให้ทาน เสียตาย เงินบาทหนึ่งสองบาทกำไว้ไม่วาง ถ้าพอเรื่องหลอกลวง เรื่องของกิเลสมาแสดงอาการเพียงเล็กน้อย แบบมือทนต์ มีบาทหนึ่งอยากให้สองบาท มีสามบาทอยากให้สี่บาท อยากให้หมดกระเป๋าเลยถ้าเป็นกิเลสเอื้อมมือมา นี้เรียกว่าปทปรมะมันเอาไปกินหมด มีหนึ่งบาทสองบาทมันอยากให้สามบาทสี่บาท ถ้าเป็นเรื่องของสวรรค์ความดีงามแบบมือมาขอ อยากจะเอาไปทำบุญให้ทานนี้มันกำมับ ๆ ไม่ยอมแบบมือ มันเสียตาย มันแย่งกันอยู่อย่างนี้

ฝ่ายปทปรมะมักจะได้เปรียบเสมอมา ฝ่ายเนยยะหนึ่งบาทอย่างมากก็ได้ ๒๕ สตางค์หรือได้สิบสตางค์ นี้เรียกว่าชั้นปทปรมะกับชั้นเนยยะ เนยยะคือที่จะก้าวไปสู่สวรรค์ สูงขึ้นเป็นลำดับ ชั้นปทปรมะนี้เป็นชั้นความตระหนี่ถึเหนียวมันคอยดึงลงมา จะพาลงไปจมในนรก ทีนี้ถ้าเป็นสตางค์ที่มันจะลากลงไปทางนรกอย่างนี้ เราแบบมือรับมันเลย ๆ มันถึงเอาไปกินตลอด ถ้าจะเจริญเมตตาภาวนาบ้าง ความง่วงเหงาหาวนอนมันก็แทรกเข้ามา ถ้านั่งคุยกันเพลินเป็นบ๊วยอยู่นั้น ไม่มีเวล่ำเวลานาฬิกาเวลาที่ไม่มี แต่พอจะหันหน้าเข้าหาพระ ความง่วงเหงาหาวนอนก็มา ความขี้เกียจขี้คร้านอ่อนแอก็มา ทุกสิ่งทุกอย่างรุมเข้ามาหาเราคนเดียวนี้ นี้เรียกว่าชั้นเนยยะ คือไปทางที่ดี กับชั้นปทปรมะ กับการลงเลื่องลอมอนนี้เร็ว

เพราะฉะนั้นจึงต้องได้แนะนำสั่งสอนดูว่ากล่าวกันเสมอ จุดลากันออกจากพวกปทปรมะ พวกเลื่องลอมอนพวกนอนไม่ตื่น ให้ฟื้นตัวตื่นขึ้นมาบ้างเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ จิตใจของเรามันมีหลายชั้น ชั้นเลื่องลอมอนนี้เป็นพื้นฐานของมันอยู่แล้ว ชั้นที่จะปลุกให้ตื่นขึ้นมาประกอบทำหน้าที่การงานนี้ เป็นชั้นที่ปลุกยากตื่นยาก ตื่นแล้วไม่ยอมลุก ลุกแล้วก็ไม่ยอมจะก้าวออกเดิน ถ้าจะก้าวออกเดินมีอีกคำว่าใส่หมอนมัดติดคอไปด้วย เพื่อความสะดวกในการนอนจม นี้ละกิเลสเวลามันยังหนายังแน่น ยังไม่เข้าใจอรรถธรรมบุญบาปประการใด มันเดินตามพื้นฐานของกิเลสซึ่งเป็นนิสัยมาดั้งเดิม ไปในทางต่ำทรมเสมอ

จึงต้องมีธรรมเป็นเครื่องแนะนำพร่ำสอน จุลลาค ปลุกให้ตื่นอยู่เรื่อย ๆ ด้วยเหตุนี้ธรรมจึงเป็นของจำเป็นสำหรับสัตว์โลก ธรรมเป็นเครื่องปลุกสัตว์โลกให้ตื่นจากหลับจากนอน คือความนอนใจนอนจมให้ตื่นเนื้อตื่นตัว เสาะแสวงหาคุณงามความดีเข้าสู่ใจ ด้วยการบำเพ็ญความดีและพยายามละความชั่วไปเรื่อย ๆ นี่คือธรรมท่านจุลลาคไปอย่างนี้เสมอ

ในบุคคลคนเดียวนั้นแล คำที่ว่าธรรม ๔ ประเภทหรือบุคคล ๔ ประเภท นี้มีอยู่สมบูรณ์ในตัวของเราแต่ละคน ๆ ถ้าแปลจากบาลีแล้วก็ว่า ประเภทที่หนึ่งคือ อุดมกัณฺฐิณฺณ เป็นผู้ที่จะตรัสรู้ธรรมอย่างรวดเร็ว ประเภทที่สองรองกันลงมา มีช้ำกว่ากันบ้าง ประเภทที่สามต้องสู้กันสุดขีดสุดเหวี่ยงกับฝ่ายต่ำทั้งหลาย ต้องตะเกียกตะกายต้องฝ่าฝืน ไม่ฝ่าฝืนไม่ได้ ทางต่ำจุลลากลงไปอยู่เรื่อย ๆ ทางสูงก็ก้าวจะไม่ออกและก้าวไม่ออก นี่เป็นขั้นที่สาม

ขั้นที่สี่เรียกว่าไม่ก้าวเลย บุญก็ไม่เชื่อว่ามี บาปก็ไม่เชื่อว่ามี นรกท่านแสดงไว้ในธรรมทั้งหลายซึ่งมีอยู่โดยสมบูรณ์มากก็ปกปิดไว้ มันก็ไม่ยอมรับว่ามี เรียกว่านรกก็ไม่มี สวรรค์ไม่มี พรหมโลกไม่มี นิพพานไม่มี ไม่สนใจสร้างผลประโยชน์ ไม่สนใจละโทษที่เป็นภัยแก่ตัวเอง สนใจแต่สิ่งที่จะเป็นพินเป็นไฟเผาไหม้ต่อจิตใจ มีความดูดดื่ม มีความอยาก มีความทิวโหย ไม่มีความอึดพอในการสร้างความชั่วใส่ตัวเอง โดยไม่คำนึงถึงบุญถึงบาปถึงนรกสวรรค์อะไรทั้งนั้น นี่ประเภทที่สี่เป็นประเภทที่นอนจมตลอดไป และจมอยู่ในความเกิดแก่เจ็บตายนี้ไม่มีประมาณ

เพราะปรกติจิตดวงนี้ก็เคยเกิดเคยตายมาแล้วจนหาต้นไม่ได้ และจะหาปลายไม่ปรากฏ ก็ยิ่งสั่งสมอยู่ในเรื่องการที่จะสมัครเกิดแก่เจ็บตาย แยกความทุกข์ความทรมานไป ไม่มีสิ้นสุด ด้วยความสมัครใจอยู่ตลอดไป ประเภทที่สี่นี้เรียกว่าเกิดมาถ้าเป็นมนุษย์ก็สักแต่ว่าร่างมนุษย์ แต่จิตใจไม่เหมือนมนุษย์ จิตใจนั้นต่ำทรมานมาก ไม่สนใจกับสารประโยชน์ แต่สนใจกับสิ่งที่พินเป็นไฟเผาไหม้ตนเองเป็นประจำในจิตใจ ไม่มีความอึดพอในทางต่ำทรมานทั้งหลาย นี้เรียกว่าประเภทที่สี่ ประเภทหมดคุณค่าหมดราคา

ถ้าเป็นคนไข้ก็ไม่หวัง แม้เข้าไปในโรงพยาบาล แทนที่จะเข้าไปหาหมอหายาเพื่อเยียวยารักษาโรคที่เป็นอยู่นั้นให้เบาบางและหายไป ก็ไม่ยอมสนใจ ก้าวเข้าไปสู่ห้องไอซียูอย่างเดียวเท่านั้น รอลมหายใจที่จะขาดลงในเวลานั้นไม่มีทางอื่น จิตใจประเภทนี้สั่งสมตั้งแต่ความชั่วช้าลามก โดยไม่คำนึงถึงบุญถึงบาปอะไรเลย เพราะหลักธรรมชาตินั้นบาปมีบุญมีมาตั้งแต่กาลไหน ๆ แต่จิตใจไม่เคยสนใจว่า บาปคือความชั่ว บุญคือความดี ประการใดเลย สนใจแต่ความอยากความทะเยอทะยาน เสาะแสวงหาแต่สิ่งที่เป็นความชั่วช้าลามก โดยถ่ายเดียวเท่านั้น เมื่อตายแล้วก็จม

จมลงไปในแทนที่จะฉิบหายหายกังวล ดังที่โลกทั้งหลายเข้าใจกันว่า เมื่อได้รับความทุกข์มาก ๆ อย่างนี้เข้าไปทำไมตายเสียดีกว่า จึงคิดว่าการตายไปนั้นดีกว่าการมีชีวิตอยู่ซึ่งกำลังเสวยทุกข์อยู่เวลานี้ จึงแน่ใจอย่างเดี่ยวว่าตายแล้วจะหายทุกข์ ทั้ง ๆ ที่จิตดวงนี้ไม่เคยตาย เปลี่ยนสภาพนี้ออกไปเรียกว่าตาย จิตออกจากร่างนี้แล้วก็แบกกongทุกข์ที่ตนสั่งสมอยู่นั้นติดแนบไปกับใจ แล้วไปเกิดในภพหน้า ก็ไปเสวยทุกข์ที่ตนสร้างไว้แล้วและติดอยู่กับใจของตนนั้นแล เพราะบาปไม่สุญ มั่นติดอยู่กับใจ

ใจเป็นของไม่สุญมาดั้งเดิม ใจเป็นของไม่ตายมาแต่กาลไหน ๆ ที่ว่าตายแล้วสุญนั้นเป็นเรื่องของกิเลสหลอกลวงตมต้นโดยถ่ายเดียวเท่านั้น หลักความจริงที่เป็นอยู่ในสัตว์ทั้งหลายนั้นคือใจ ที่ร่างกายซึ่งใจเข้าไปอาศัยร่างต่าง ๆ ภพต่าง ๆ นั้น ใจนี้ไม่ตาย เปลี่ยนภพไปเรื่อย ๆ ร่างนี้แตกที่เรียกว่าตาย เข้าไปสู่ร่างนั้น ๆ ที่เรียกว่าเกิดตาย ๆ อย่างนี้เรื่อยมาจนปัจจุบันนี้ ถ้าไม่มีธรรมคือคุณงามความดีเข้าเคลือบแฝงจิตใจแล้ว ใจนี้จะหาทางออกไม่ได้ตลอดไป และไม่หาทางออกเลย มีแต่ทางหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงเกิดแก่เจ็บตาย เกิดเป็นสัตว์ก็ไม่ทราบสัตว์ก็ประเภท ที่จิตดวงนี้จะต้องหลวมตัวไปเกิดไปเสวยตามกรรมของตน

สัตว์โลกนี้มีจำนวนมากพรรณนาไม่จบ เกิดเป็นประเภทต่าง ๆ ขึ้นมาในจิตดวงเดียนั้นแหละ แต่เปลี่ยนภพเปลี่ยนชาติเปลี่ยนกำเนิด เปลี่ยนชั้นเปลี่ยนภูมิไปตามอำนาจแห่งวิบากกรรมดีชั่วของตน จิตดวงนี้ไม่มีอะไรที่จะแก่ที่จะถดถอยให้หลุดให้พ้นไปได้ มีธรรมคือความดีงามสำหรับผู้บำเพ็ญแล้วเท่านั้น ที่จะจุดลากออกไปได้ และพอมีเขตมีแดน ถ้าเดินทางก็เท่ากับว่าได้เท่านั้นก็โลได้เท่านั้นก็โลเป็นลำดับไป เมื่อเดินไม่หยุดก็ถึงจุดหมายปลายทางได้ไม่สงสัย นี่เรียกว่าการก้าวเดิน ได้แก่การบำเพ็ญคุณงามความดีทั้งหลาย

ถ้าไม่สนใจก้าวเดินก็เหมือนอยู่กับที่ ทางจะก้กิโล จุดที่หมายที่ตรงไหนบ้างไม่คำนึงก็ต้องจมอยู่ในที่อยู่ อยู่คือว่าอยู่ในวัฏจักรในวัฏทุกข์ เสวยทุกข์ไปเรื่อย ๆ อย่างนี้ ท่านเรียกว่าไม่มีต้นไม่มีปลาย เราเกิดมาตั้งแต่เมื่อไรก็ไม่ทราบ และเมื่อไรถึงจะหลุดพ้นจากความเกิดความตาย ซึ่งเราแบกเราหามอยู่เวลานี้ เราก้ทราบไม่ได้ ท่านเรียกว่าวัฏจักรวัฏฏวนวนไปเวียนมา ของเก่าของใหม่ ในจิตดวงนั้นแหละที่จะต้องไปเกิดไปตาย บางทีมาซ้ำซากในความเป็นมนุษย์ ซ้ำซากในความเป็นเปรตเป็นผีเป็นสัตว์นรกอเวจี ซ้ำซากได้เพราะกรรมพาให้เป็นไป เพราะทำแล้วทำเล่า

เหมือนเขาติดคุกติดตะราง ครั้นออกมาแล้วก็ไปขโมยอีก ก็ไปติดคุกอีก ติดคุกก็ครั้งที่หน ออกมาแล้วก็ไม่เข็ดหลาบ สำหรับนิสัยสันดานของคนชั่วช้าลามก ออกไปก็ไปทำความชั่วช้าลามกอีก แล้วก็มาติดคุกอีก ๆ นี่เรื่องของจิตที่ไปสร้างความชั่วช้าลามกก็แบบ

เดียวกัน เพราะฉะนั้นจิตดวงนี้จึงเกิดของเก่าได้ซ้ำ ๆ ซาก ๆ ไม่มีว่าเก่าว่าใหม่ ว่าเป็นของ
เดนที่เคยเกิดมาแล้วไม่มี เพราะการทำซ้ำ ๆ ซาก ๆ ในกรรมประเภทเก่า เวลาเสวยก็
ต้องเสวยประเภทเก่า เหมือนพวกผู้ร้ายชายโจรไปฉกไปลักไปปล้นสะดมเขาด้วยกรรม
ประเภทเก่าเหล่านั้น ก็มาติดคุกติดตะรางอันเก่านั้นอีก นี่วิถิต่างเดินของจิต

คำว่าจิตที่เป็นของไม่ตายนี้ ไม่มีใครที่จะสามารถค้นคว้าตามร่องรอยให้ทันตัว
ของมันได้ นอกจากพุทธศาสนาคือธรรมของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์นี้เท่านั้น ธรรมนี้
เครื่องตามร่องรอยดูวิถีจิตแห่งความเกิดตายของตนที่เปลี่ยนภพเปลี่ยนชาติ ที่เรียกว่าเกิด
ตาย ๆ มาแล้ว ต้องนำธรรมเข้าไปพิสูจน์กัน เช่น อย่างท่านสอนเรื่องภาวณา เรื่องภาวณานี้
เป็นทางตรงแนวที่จะพิสูจน์ติดตาม หรือแกะรอยแห่งความเกิดแก่เจ็บตายของจิตดวงนี้ ที่
เป็นมาตั้งแต่กาลไหน ๆ แล้วปัจจุบันนี้กำลังตามรอยด้วยความดี มีจิตตภาวนา

เบื้องต้นก็ไม่รู้หน้ารู้หลัง ความรู้ที่ชันไปหมดทั้งตัว จับไม่ได้ว่าความรู้คืออะไร ใจ
คืออะไร คือมันรู้ไปหมดทั้งตัว ก็ต้องเหมาเอาทั้งตัวนี้ว่าเป็นเราเป็นของเรา นี่เวลาจิตยังไม่
รวมตัวเป็นอย่างนี้ด้วยกัน จึงไม่ทราบว่าจะอะไรคือกาย อะไรคือจิต เมื่อได้บำเพ็ญเข้าไปถึง
ขั้นที่จะควรได้ร่องรอยก็ได้แก่จิตตภาวนา เมื่อเราภาวนาลงไปหลายครั้งหลายหน ด้วยใช้คำ
บริกรรมเป็นเครื่องกำกับ เป็นเครื่องยึด เป็นเครื่องเกาะของจิตในเวลาภาวนา ด้วยความมี
สติ เช่น เราระลึกพุทโธก็ดี ธัมโมก็ดี สังโฆก็ดี จิตให้รู้อยู่กับคำบริกรรมคำใดคำหนึ่งที่ตน
ชอบใจนี้เท่านั้น ด้วยความมีสติกำกับอยู่ตลอดเวลาขณะที่ภาวนา

จิตเมื่อได้รับการรักษาจากสติควบคุม ไม่ให้กิเลสความฟุ้งเฟ้อ ความติดตัน
ความคิดส่ายส่ายไปที่นั่นที่นี้มาฉุดลากเอาไปเสีย เพราะสติกำกับรักษาเอาไว้ จิตก็ต้องหยุด
เข้าสู่ความสงบ ความวุ่นวายทั้งหลายเหล่านั้นซึ่งเป็นทางของกิเลส เป็นงานของกิเลส ก็
ระงับลงไป ๆ งานของธรรมคือคำบริกรรมพุทโธ ๆ กับสตินี้ค่อยเด่นขึ้น ๆ ภายในใจ ใจ
ย่อมเข้าสู่ความสงบได้ พอใจสงบแล้วเราจะเห็นจุดเด่นของความรู้ที่อยู่ในตัวของเรา นี่ละ
เราจะเริ่มรู้เรื่องของจิตของกายได้จากการภาวนา เริ่มต้นตั้งแต่จิตสงบนี้ขึ้นไป เราจะเริ่มจับ
เงื่อนไขแห่งความรู้นี้ได้ว่านี่คือใจ นั่นคือร่างกายส่วนต่าง ๆ นี้เรียกว่าเราเริ่มแกะรอยวิถิต่าง
เดินของจิตที่พาให้เกิดแก่เจ็บตาย เริ่มจะแกะรอยจับร่องรอยของมันได้

แล้วก็ตามความสงบนี้ด้วยจิตตภาวนาเรื่อยไป จิตนี้จะค่อยสงบเข้าไปด้วยคำ
บริกรรม คือเบื้องต้นเราต้องฝึกด้วยการบริกรรมภาวนา ให้มีคำบริกรรมบทใดบทหนึ่ง เช่น
พุทโธ ธัมโม หรือสังโฆ เป็นต้น กำกับใจ ไม่อย่างนั้นใจจะหาที่ยึดที่เกาะไม่ได้ ต้องนำคำ
บริกรรมเข้ามา ให้ความรู้คือใจนี้ได้มีที่เกาะกับคำบริกรรมนั้นด้วยความมีสติ จิตจะค่อย
สงบเย็นเข้ามา ๆ อารมณ์ต่าง ๆ ที่เคยส่ายสั่นนั้นจะสงบตัวเข้ามา จิตเข้าพักตัวอยู่ในความ
สงบไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งใด เหลือแต่ความรู้กับคำบริกรรม

เมื่อละเอียดเข้าไปคำบริกรรมนั้นก็จางไป ๆ ความรู้ก็ยิ่งเด่นขึ้น ๆ สุดท้ายคำบริกรรมกับความรู็ก็กลมกลืนเป็นอันเดียวกัน จะนึกคำบริกรรมก็ได้ ไม่นึกคำบริกรรมก็รู้อยู่อย่างนั้น แล้วละเอียดยิ่งกว่านั้น คำว่าพุทโธ ธัมโม สังโฆ บทใดก็ตามที่เรากำลังบริกรรมอยู่นั้น กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับจิตดวงนี้ คือรู้อย่างเดียว นึกคำบริกรรมไม่ออกเลย นึกพุทโธก็ไม่ปรากฏ นึกธัมโมหรือสังโฆตามความถนัดของเราที่นำมาบริกรรมก็ไม่ปรากฏ นี่เรียกว่าจิตสงบตัวเต็มส่วนของมันในขั้นนี้

แล้วอยู่กับความรู้ที่เด่น ๆ อยู่นั้นด้วยความมีสติกำกับอยู่นั้นในเวลาที่สูงบนั้น จิตก็ทรงตัวอยู่ด้วยความละเอียดลออสุขุม มีความสุขความเย็นใจ ปลื้มปีติภายในตัวเอง นี่เรียกว่าจิตสงบ เริ่มเป็นสารคุณขึ้นมา เริ่มเห็นจิตของตนว่าเป็นสิ่งที่มีสาระขึ้นมาแล้วในเวลานั้น นี่ละการตามร่องรอยแห่งความเกิดตายของจิต เป็นมาจากอะไรเมื่อไรเราไม่ต้องไปคำนึง ให้ถือหลักปัจจุบันคือตัวรู้ซึ่งกำลังวุ่นวายอยู่ ให้รวมกระแสเข้ามาสู่ความสงบเย็น จากนั้นความสงบนี้ก็จะสงบละเอียดเข้าไป ๆ แน่นหนามั่นคงต่อตัวเองเข้าไปเรื่อย ๆ แล้วก็ยิ่งเด่น

ความรู้ที่เด่นในท่ามกลางหัวอกเรานี้แหละ เพราะความรู้ที่แท้อยู่ที่ท่ามกลางในร่างกายนี้ เรียกว่าอยู่หัวอก เด่นอยู่นี้ ไม่ขึ้นทางสมองดังที่เราเคยเข้าใจกันว่า สมองเป็นจิตบ้าง หรือว่าจิตไปเป็นสมองเสียบ้าง สมองทำงานก็เรียกว่าจิตทำงานเสียบ้าง ความจริงสมองนั้นเป็นสถานที่ทำงานแห่งความจดจำทั้งหลาย เมื่อจิตสงบลงไปแล้วเราจะปรากฏที่ท่ามกลางอกเท่านั้นไม่ขึ้นสมอง เป็นความจริงโดยแท้อยู่ที่ท่ามกลางอก รู้ก็รู้อยู่ที่นั่น ความรู้เด่นก็เด่นอยู่ที่นั่น ความสว่างไสวของใจก็สว่างอยู่ในท่ามกลางอกนั้น ไม่ได้ไปสว่างไสวอยู่บนสมองบนศีรษะแต่ประการใด นี่คือหลักความจริงที่พิสูจน์จิตใจของตน

จากนั้นจิตมีความละเอียดลออมากน้อยเพียงไร ก็จะละเอียดลอออยู่ภายในท่ามกลางอก จิตจะรวมก็ตามไม่รวมก็ตาม หลักของจิตเป็นฐานแห่งความรู้อย่างเด่นชัด อยู่ท่ามกลางหัวอกอย่างเดียว นี่คือจิต หลักความจริงจะรู้ได้ชัดว่าสมองเป็นสถานที่ทำงานแห่งความจดจำความจำเท่านั้น ไม่ได้เป็นที่ทำงานแห่งจิตตภาวนาเพื่อละเพื่อถอนกิเลส ที่ทำงานเพื่อการละการถอนกิเลสอยู่ที่คำบริกรรม เบื้องต้นนี้อยู่ที่จิต ไม่ได้ไปอยู่ที่สมอง จิตละเอียดเข้าไป ๆ เท่าไร จนกระทั่งมีความสว่างไสวขึ้นก็สว่างอยู่ในท่ามกลางอกเรานี้แล

จิตเวลาสว่างสว่างจริง ๆ ไม่มีอะไรสว่างเสมอจิตภายในหัวอกนี้เลย ร่างกายของเรานี้หยาบ เป็นเนื้อเป็นหนังดังที่เห็นอยู่นี้แหละ แต่พอจิตละเอียดเข้าไป สว่างไสวเข้ามา มาก ๆ จิตนี้จะเป็นเหมือนไส้ตะเกียงเจ้าพายุ อยู่ในท่ามกลางแห่งแก้วครอบของตะเกียงเจ้าพายุ นั้น แล้วจะส่องความสว่างออกมาจากแก้วครอบไปได้ทุกแห่งทุกหนรอบตัวของไส้ตะเกียง

นั่น นี่จิตก็มีความสว่างไสวอยู่ภายในใจ ร่างกายเลยกลายเป็นแก้วครอบจิตดวงนี้ซึ่งกำลังใสสว่างไปเสีย

ร่างกายนี้แม้ตาเนื้อเราจะเห็นว่าเป็นร่างกาย แต่ตาใจนั้นจะแทงทะลุเป็นความสว่างไสวไปหมด นี่ละจิตค่อยเปลี่ยนตัวไปอย่างนี้เมื่อได้รับการอบรม สว่างไสวจนกระทั่งตัวเองก็อัศจรรย์ตัวเองเพราะไม่เคยเป็น และเป็นมาเป็นลำดับลำดับ เปลี่ยนจากความหยาบเข้าสู่ความละเอียด ความรู้ก็ละเอียด ความสว่างไสวก็ละเอียด ความสุขก็ละเอียดสุขุมไปเรื่อย ๆ จากใจดวงเดียวนี้ นี่เรียกว่าตามร่องรอยของจิต ให้เห็นว่าภพชาติที่แท้จริง หรือว่าพิสูจน์ว่าจิตนี้ตายแล้วสูญหรือไม่สูญ จะพิสูจน์ได้ด้วยทางธรรมะคือจิตตภาวนาอย่างเดียว

ความรู้วิชาใดก็ตามที่เราเรียนอยู่ในแหล่งแห่งไตรภพนี้ เราจะไปเรียนในประเทศใดแห่งหนตำบลใดก็ตาม ความรู้นั้นเป็นความรู้ในวัฏจักร ไม่ใช่ความรู้ที่จะออกนอกวัฏจักร มีความรู้แห่งธรรมอย่างเดียว ที่ฝึกฝนอบรมจิตโดยเฉพาะ แล้วก็ค่อยเป็นตัวเป็นตนขึ้นมาภายในความรู้ของตน เป็นความสว่างไสวแพรวพราวขึ้นมา ยิ่งนำไปปัญญา ปัญญานี้เป็นความรอบตัว ออกจากสมาธิคือความสงบเย็นนี้แล เป็นความเคลื่อนไหวไปด้วยความรอบคอบ ขอบชิด พินิจพิจารณาอะไรู้เห็นตามเป็นจริง

ดูสภาวะธรรมทั้งหลายที่เราถือว่าเป็นเรา เช่น ร่างกายทุกส่วน ใจย่อมยึดว่าเป็นตัวของตัวโดยหลักธรรมชาติ แต่ปัญญาแทรกเข้าไปพิจารณาเข้าไปแล้ว จะแยกแยะส่วนต่าง ๆ ออกให้เห็นตามเป็นจริงของมัน สุดท้ายธาตุในร่างกายของเรานี้มีอยู่ ๔ ธาตุด้วยกัน คือ ธาตุดิน ได้แก่ เนื้อ หนัง เอ็น กระดูก เหล่านี้เรียกว่าธาตุดิน ธาตุลม เช่น ลมหายใจ เป็นต้น ธาตุไฟ เช่น ไฟให้ความอบอุ่นในร่างกาย อากาศธาตุมันก็มีอยู่ภายในนี้ ดิน น้ำ ลม ไฟ จิตก็แยกออก ๆ เป็นส่วนต่าง ๆ ขึ้นมา ไม่ใช่ร่างกายเสียแล้ว ไม่ใช่เราเสียแล้ว เปลี่ยนจากเรา เปลี่ยนจากของเรา ไปเป็นส่วนต่าง ๆ ของธาตุ

จิตก็แยกออก ๆ ถอนความยึดมั่นถือมั่นในธาตุทั้งสี่ ที่เราถือว่าเป็นเรานี้ ออกเป็นลำดับ กลายเป็นนั่นคือธาตุดิน นี่คือธาตุลม นั่นคือธาตุน้ำ นี่คือธาตุไฟ แยกออก ๆ ความยึดมั่นถือมั่นว่าธาตุเหล่านั้นเป็นเราก็ก่อนตัวเข้ามา คำว่าเราเลยไม่มีในธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ ค่อยปล่อยความยึดมั่นถือมั่นของจิต ที่ไปกวาดไปต้อนเอาธาตุทั้งหลายมาเป็นตัวของเรานี้ ออกจากจิตโดยลำดับลำดับ จนกระทั่งถึงถอนอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นนี้ออกไปได้

เหลือแต่ความรู้กับนามธรรมที่เป็น เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ความจำได้ หมายรู้ ความคิดความปรุงต่าง ๆ พิจารณาอาการเหล่านี้เข้าไปอีก เช่นเดียวกับเราพิจารณา ร่างกายให้เป็นธาตุต่าง ๆ อันนี้ก็เป็นแต่เพียงอาการของจิต อาการของจิตไม่ใช่จิต แล้วก็แยกตัวออกเป็นชั้น ๆ จิตยังมีความสว่างกระจ่างแจ้ง คล่องแคล่วว่องไวด้วยการพิจารณา แก่ไขถอดถอนตนเอง จนกระทั่งรู้แจ้งแทงทะลุไปหมดในสิ่งที่เคยยึดมั่นถือมั่น ปล่อยวาง

ไปโดยสิ้นเชิงไม่มีสิ่งใดเหลือเลย เมื่อปล่อยวางสมมุติทั้งหลายเหล่านี้ภายในร่างกาย ก็เท่ากับปล่อยวางสภาวะธรรมทั้งหลายซึ่งมีอยู่ทั่วโลกดินแดน อันเป็นลักษณะเหมือนกันนี้ โดยสิ้นเชิง จิตก็หลุดออกจากร่างนั้น

เวลาจิตที่หลุดออกจากร่างนี้แล้ว ยังเป็นจิตที่อัศจรรย์เกินโลกเกินสังสาร เกินสมมุติโดยประการทั้งปวง จิตที่หลุดพ้นแล้วนี้แลเรียกว่า เราตามร่องรอยแห่งความเกิดตายของตนมา ก็ภพที่ชาติก็กับที่กัลป์ ได้มาทันกันในจุดที่กิเลสขาดสะบั้นลงไปจากใจ นี่ละร่องรอยของวัฏจักร คือกิเลสประเภทต่าง ๆ ที่หุ้มห่ออยู่ในจิตใจนี้ เมื่อชำระลงไปถึงจุดสุดท้าย กิเลสที่ละเอียดสุดยอดครองหัวใจนั้น ก็ได้ขาดสะบั้นลงไป เรียกว่าตามรอยแห่งวัฏจักรคือความเกิดตายของจิต ภพชาติของจิตที่ไปเกิดไปตายนี้ ได้สิ้นสุดลงไปแล้วในขณะที่จิตสลัดตัวออกจากสิ่งเหล่านี้ นี้เรียกว่าตามรอยของจิตทันแล้วในขณะนั้น

ทางธรรมท่านเรียกว่าตรัสรู้ธรรมหรือบรรลुธรรม นั่นคือการตามร่องรอยแห่งความเกิดตายของจิตในตัวของเราทันแล้ว และสังหารสิ่งที่พาให้เกิดให้ตายซึ่งติดแนบอยู่กับใจ ให้ขาดสะบั้นลงไปจากใจ ภพชาติที่เคยเกิดเคยตาย ก็ขาดสะบั้นลงไปกับธรรมชาติที่เกาะอยู่ในจิตของเราโดยสิ้นเชิง

ที่นี้จิตดวงนี้เมื่อหลุดพ้นออกไปแล้วก็ไม่สูญ คือไม่สูญมาตั้งแต่ต้นจนถึงจุดสุดท้าย ที่ตามตัวของจิตตามร่องรอยของจิตทัน กลายเป็นจิตที่บริสุทธิ์ขึ้นมากก็ไม่สูญ จิตที่บริสุทธิ์นี้แลยิ่งชัดเจนว่าเป็นจิตที่เที่ยงตรง ที่ท่านให้นามว่านิพพานเที่ยง เที่ยงที่จิตบริสุทธิ์เต็มส่วนแล้ว ไม่มีกฏ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เข้าไปครอบงำได้เลย เป็นจิตที่เที่ยง ไม่ใช่จิตที่สูญ นี่ละพระพุทธเจ้าตรัสรู้แต่ละพระองค์ พระสาวกทั้งหลายตรัสรู้แต่ละองค์ ๆ ถึงธรรมประเภทที่ว่า อมตธรรม อมตจิต คือจิตไม่ตาย ธรรมไม่ตาย กลายเป็นธรรมธาตุครอบโลกธาตุ ที่ท่านแสดงว่าธรรมมีอยู่ ๆ คือธรรมธาตุนี้แล มีครอบโลกธาตุตลอดมากก็กับที่กัลป์

นี่ละถึงขั้นตามร่องรอยของจิตทัน มาทันจุดนี้แล้วก็ตัดสินใจได้อย่างชัดเจนไม่สงสัย และไม่ต้องไปถามใครว่า จิตนี้ตายแล้วสูญหรือไม่สูญ เห็นประจักษ์ทั้ง ๆ ที่ยังไม่ตาย เห็นในขณะที่ตรัสรู้หรือบรรลุธรรมถึงจุดสุดท้ายนี้ เห็นชัดว่าจิตนี้คือดวงอมตจิต ดวงอมตธรรม ไม่มีคำว่าสิ้นว่าสูญไปไหนได้ นี่ละหลักวิชาของพระพุทธเจ้า ท่านสอนให้ตามร่องรอยแห่งความเกิดตายของตนมาที่ภพที่ชาติ ด้วยการสร้างคุณงามความดี

การให้ทานก็เป็นธรรมเข้าชักฟอกจิต การรักษาศีล การเจริญเมตตาภาวนา ก็เป็นธรรมเข้าไปชักฟอกจิตให้สว่างงามผ่องใสขึ้นมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น เรียกว่าเราสร้างบารมีด้วยความดีทั้งหลาย จนถึงขั้นเต็มภูมิของเราแล้วหลุดพ้นไปได้ด้วยกันทุกคน

เมื่อถึงขั้นนี้แล้วไม่มีคำว่าหญิงว่าชาย นักบวชและฆราวาส เพราะจิตนี้ไม่มีเพศ จิตนี้ไม่มีวัย ส่วนเพศนั้นเป็นที่อาศัยของจิต เช่น เพศหญิง เพศชาย สัตว์ตัวผู้ตัวเมีย นี่เป็นสิ่งที่

จิตเข้าไปอาศัย เมื่อเป็นจิตล้วน ๆ แล้วก็ไม่มีเพศ ถึงขั้นหลุดพ้นได้ด้วยกัน นี่ละพุทธศาสนาของเรา จึงเป็นศาสนาที่เลิศเลอ ไม่มีสิ่งใดหรือศาสนาใดเทียบหรือเสมอเหมือนได้เลย เป็นศาสนาที่ตรงแนวต่อความพ้นทุกข์ หรือเรียกว่าตรงแนวต่อหลักความจริงเป็นลำดับไป จนกระทั่งถึงจุดหมายปลายทางคือความพ้นทุกข์ ออกจากพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์

พระพุทธเจ้าทุก ๆ พระองค์ตรัสรู้แบบเดียวกันนี้ รู้แบบเดียวกัน เห็นอย่างเดียวกัน ไม่มีคำว่าสองเป็นคู่แข่งเป็นคู่เทียบเคียงกันเลย เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าทั้งหลายก็ดี พระสาวกทั้งหลายก็ดี เมื่อได้ตรัสรู้ธรรมถึงขั้นนี้แล้ว จึงไม่มีคำว่าสงสัยและถามกัน รายใดหรือองค์ใดรู้ขั้นมาก็รู้อย่างเดียวกัน เห็นอย่างเดียวกัน หายสงสัยอย่างเดียวกันหมด นี่ละที่ว่าธรรมเลิศ ๆ เลิศอย่างนี้

เราได้นับถือได้ปฏิบัติตามเคารพบูชาอยู่ทุกวันนี้ เรียกว่าเรามีศาสนาบาร์มี ผู้ไม่มีศาสนาบาร์มี แม้จะเกิดในท่ามกลางแห่งพระพุทธศาสนา นี้ เขาก็ไม่สนใจ เขาไม่พอใจไม่เชื่อไม่เคารพนับถือ ทำไปตามยถากรรมของเขา ซึ่งเป็นการสมัครแบกกongทุกข์ไม่มีประมาณก็กบก็กลับเป็นลำดับไปอย่างนั้น แต่ผู้มีคุณงามความดีนี้ หากว่าเป็นสายทางความดีนั้นแลพาให้ยื่นสายทางเข้ามา ตั้งแต่ยี่ตยาวที่สุด แล้วหย่นเข้ามา ๆ สั้นเข้ามา ๆ จนถึงจุดสุดท้ายก็เรียกว่าตามร่องรอยของจิตทัน บรรลุธรรมบั้งขึ้น นั่นเรียกว่าภพชาติความเกิดแก่เจ็บตายได้ขาดสะบั้นลงไปตาม ๆ กัน

ตั้งแต่บัดนั้นแล้วจิตดวงนี้ไม่เข้าสู่ปฏิสนธิวิญญานในกำเนิดใดอีกต่อไป นี้เรียกว่าเรียนวิชาจิตวิชาวรรณจบ จบที่วิภูจิตขาดสะบั้นลงไปจากใจ เป็นวิภูจิตวิภูธรรมขึ้นมาภายในใจ

พวกเราทั้งหลายที่เป็นชาวพุทธ ได้เกาะธรรมอันถูกต้องแม่นยำเป็นสาระของจิตบำเพ็ญคุณงามความดีเพื่อจิตดวงนี้ไปเป็นลำดับ จิตดวงนี้จะไม่แหวกแนวไปลงนรกเสียอย่างเดียว จะมีคุณงามความดีเป็นเครื่องจุดลากขึ้นมา หนุนขึ้นมา ๆ ภพชาติก็เป็นภพชาติที่ดี พลังของจิต พลังของศาสนาบาร์มีก็มีหนาแน่นขึ้นมา ๆ ด้วยการสร้างคุณงามความดีเข้าสู่ใจ จนกระทั่งถึงวิมุตติหลุดพ้น เพราะอำนาจแห่งคุณงามความดีนี้ทั้งนั้น อย่างอื่นใดไม่มีความสามารถ ที่จะจุดจะลากจิตนี้ให้หลุดพ้นจากกองทุกข์ เพราะความเกิดแก่เจ็บตายในภพกำเนิดต่าง ๆ นี้ได้ นอกจากคุณงามความดีนี้เท่านั้น

เพราะฉะนั้นจงพากันตั้งอกตั้งใจฝ่าฝืนกิเลสตัวปทปรมะ ตัวไม่เอาไหนขึ้นมา ให้เป็นสาระแก่จิตใจของตนด้วยการฝ่าฝืนมัน บำเพ็ญคุณงามความดีตลอดไป ต้องได้สู้ ต้องได้รับ ประเภทของกิเลสนี้มีหนาแน่นหนักเบาต่างกัน เวลาชำระเข้าไปเราถึงรู้ว่า คลื่นของ

กิเลสมีคลื่นหนักคลื่นเบา คลื่นใหญ่คลื่นเล็ก ผ่านไปด้วยการรบการต่อสู้ การแย่งชิงอำนาจ ระหว่างฝ่ายดีกับฝ่ายชั่ว แย่งชิงกันไปด้วยความฝ่าฝืน

ทุกข์ยอมรับ ทุกข์เพื่อการบำเพ็ญความดีนี้เป็นความทุกข์เพื่อความสุข แต่ทุกข์ด้วยการทำความชั่วช้าลามกนั้น ทุกข์เพื่อเพิ่มพูนความทุกข์ ให้เป็นมหันตทุกข์ขึ้นเป็นลำดับ มีความต่างกันอย่างไร เรื่องความทุกข์นั้นทำชั่วก็เป็นทุกข์ ทำดีก็เป็นทุกข์ แต่ขอให้ทุกข์ในการฝ่าฝืนกิเลสด้วยการสร้างความดีของเรา นี้เป็นสิริมงคลแก่เรา จนกว่ากิเลสสิ้นสุดลงเมื่อไร การฝ่าฝืนกิเลสให้เกิดเป็นทุกข์ ๆ นั้นไม่มีเลย

ตั้งพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ท่าน ท่านผ่านข้าศึกศัตรูคู่ต่อสู้คือกิเลสนี้ไปได้ ท่านจึงไม่มีอะไรมาเป็นอุปสรรคคิดขวาง หรือเป็นทุกข์มากนักน้อยภายในจิตใจ ในภาษาธรรมท่านเรียกว่า วุสิตุ พุทฺหมจฺริยํ กตํ ภรณียํ นาปรํ อิตฺถตฺตยาตติ ปชานาติ การบำเพ็ญพรหมจรรย์ของเราได้อยู่จบแล้ว สิ้นสุดแล้ว งานในการบำเพ็ญด้วยการต่อสู้กับกิเลสกองทุกข์ทั้งหลาย ได้สิ้นสุดลงไปแล้วขณะที่จิตหลุดพ้น งานที่ควรทำอย่างยิ่งคือการบำเพ็ญความดีมาโดยลำดับนี้ เราได้บำเพ็ญมาโดยลำดับเรียบร้อยแล้ว จนถึงขั้นสมบูรณ์เต็มที่ งานอื่นใดที่จะทำให้อีกกว่านี้ไปอีกไม่มีแล้ว เพราะรู้รอบขอบเขตตลอดทั่วถึงแล้ว

นี่เรียกว่างานของศาสนาмаจบทที่กิเลสซึ่งเป็นตัวก่อความยุ่งเหยิง ให้สร้างงานสร้างการตลอดเวลานี้ ได้สิ้นสุดลงไป งานของเราในการต่อสู้กับกิเลสนี้จึงสิ้นสุดลงไปในช่วงเดียวกัน เรียกว่างานเสร็จสิ้นลงไปแล้ว ส่วนงานที่เป็นประจำธาตุชั้นธนั้นก็ย่อมมีเป็นธรรมดา จนกว่าธาตุชั้นนี้จะสลายลงไป เพราะฉะนั้นการกินอยู่ปฎิบัติการชวนชวามาเพื่อธาตุเพื่อชั้นนี้ จึงต้องทำอยู่เป็นธรรมดาเหมือนคนทั่ว ๆ ไป แต่งานของจิตที่ชำระกิเลสตัวเป็นข้าศึกต่อใจนั้น ไม่มีตั้งแต่ขณะจิตที่หลุดพ้นแล้ว

งานบำเพ็ญทางศาสนานี้มีทางสิ้นสุดไปได้ งานที่ตะเกียกตะกายไปตามกิเลสด้วยอำนาจแห่งความโลภ ความโกรธ ราคะตัณหา นี้ไม่มีสิ้นสุด ยิ่งเสริมมันเท่าไรความโลภก็ยิ่งมาก พอพูนขึ้นเต็มหัวใจ ระเบิดสาดกระจายออกไป ได้เท่าไรไม่พอ ๆ เอาเงินทองกองเท่าภูเขา ๆ มาพอกพูนมันก็ยังไม่พอ ต้องการมากกว่านี้ ๆ มีแต่ความอยากความทะเยอทะยาน ได้สิ่งที่ต้องการมามากน้อยเพียงไร ก็เท่ากับได้เชื้อไฟมาเสริมไฟ ให้โลก ให้ดีให้ดีขึ้น ให้เกิดความทุกข์มากขึ้นโดยลำดับ ไม่มีทางสิ้นสุดยุติคืองานของกิเลสในใจของสัตว์

ความโกรธความแค้น เมื่อไม่สมหวังก็เป็นไฟเป็นไฟเผาไหม้ขึ้นมาที่ใจเรา ราคะตัณหาตัวพาติดพาเดินให้ทะเยอทะยาน เพื่อให้โลกมากขึ้นก็เกิดขึ้นจากตัวนี้เป็นสำคัญ เป็นไฟเป็นไฟ ท่านจึงสอนให้ระงับดับมัน ดับมันลงได้ด้วยธรรม อย่างอื่นดับไม่ลงสงบไม่ได้ ต้องเอาธรรมเข้ามาระงับดับมัน ถ้าควรจะดับได้ก็เอาให้สิ้นซากไปเลย ความทุกข์จะสิ้น

เสร็จลงไปพร้อมทั้งกิเลส ความโลภ ความโกรธ ราคะตัณหา นี้ขาดสะบั้นลงจากใจ ใจเป็นอันว่าสิ้นสุดแล้วจากความทุกข์ทั้งหลาย นี้เป็นขั้น ๆ อย่างนี้ ให้พากันตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

อย่าปล่อยไปตามบุญตามกรรมดังที่กิเลสหลอกลวงเรา เลื่อนลอยมาจนกระทั่งบัดนี้ เช่นเวลานี้เรารู้ว่าเราเกิด และรู้ว่าเราเกิดเป็นมนุษย์เป็นหญิงเป็นชาย แต่เรามาจากภพใดชาติใด มองดูร่องรอยของเราที่มากเกิดเป็นมนุษย์นี้ มาจากภพใดชาติใดเราก็มองไม่เห็น ทั้ง ๆ ที่ทางเดินมาก็มีอยู่อย่างนั้น แต่เรามองดูทางเดินมาของเราก็มองไม่เห็นไม่รู้เสีย เรามาตามร่องตามรอยตามสายทางแห่งความเกิด มาจากภพนั้นภพนี้ เป็นหลักธรรมชาติเป็นความจริงตายตัว แต่เราก็มองไม่เห็น ปัจจุบันนี้จะไปที่ไหนเราก็งงงงันอันตู่ ตัดสินใจไม่ได้เพราะอยู่กับความหลงภายในใจ ปัจจุบันนี้ก็ยังไม่ทราบว่าจะตายแล้วจะไปเกิดที่ไหน มิหนำซ้ำก็เหมาลงสู่ความว่าตายแล้วสูญ ยิ่งเป็นคนหมดคุณค่าหมดราคาทั้งมีชีวิตอยู่ต่อไปอีก

เพราะฉะนั้นท่านจึงสอนให้อบรมจิตใจ จะเป็นเครื่องส่องแสงสว่าง ทั้งร่องรอยแห่งความเป็นมาของเราจากภพก่อน ๆ โนนี่ก็กัปกี่กัลป์ ทั้งปัจจุบันนี้ก็มีความสว่างไสว ด้วยศีล ด้วยธรรมคุณงามความดีของเรา เวลาตายไปข้างหน้าเรียกว่าอนาคต ก็เมื่อปัจจุบันหายสงสัยอยู่แล้วจะไปสงสัยที่ไหน ปัจจุบันมีที่พึ่งที่เกาะอย่างเต็มหัวใจแล้ว เราก็มองสงสัยในภพต่อไปว่าจะไปเกิดเป็นอะไร หากเป็นความแน่วแน่ เป็นความภาคภูมิใจอยู่ด้วยความดีของตนว่า แน่นอนที่จะไปเกิดในภพที่ดีคติที่เหมาะสมเป็นลำดับลำดับ จากนั้นก็แน่วนอนลงไปสุดยอดคือว่า จะไม่ต้องมาเกิดมาตายอีกแล้ว ประจักษ์ในจิตใจ

นี่ละธรรมชาติของพระพุทธเจ้า เครื่องชักฟอกจิตใจมีธรรมเท่านั้น นอกนั้นไม่มี กิเลสนี้จะหลุดลอยไป เบบางไป จนกระทั่งขาดสะบั้นลงไปหมด จากอำนาจแห่งความดีที่เราบำเพ็ญอยู่นี้เท่านั้น นอกนั้นไม่มี เราจึงอย่าไปไขว่คว้าว่า อันนั้นจะดี อันนี้จะดี อันนั้นจะเป็นสุข อันนี้จะสุข เป็นความไขว่คว้าลม ๆ แล้ง ๆ หาความจริงไม่ได้ นอกจากการบำเพ็ญคุณงามความดีเข้าสู่ตัว แล้วจะเป็นที่แน่นอนประจักษ์ใจ

การบำเพ็ญภาวนานี้ประจักษ์ จนกระทั่งถึงประจักษ์อย่างสุดยอดเลย ตัดสินใจตัวเองได้โดยไม่ต้องไปถามผู้ใด นี่ละท่านเรียกว่า สนฺทิฎฺฐิโก คือรู้ในตัวเอง เห็นในตัวเอง โดยไม่ต้องไปถามใคร นี่เรียกว่าธรรมขั้นสุดยอด จิตก็สุดยอดแล้ว หมดทางเดินต่อไปอีกแล้ว คือเดินต่อไปก็เดินเพื่อจะเกิดจะตายเพื่อแบกหามกองทุกข์นั้นแล เมื่อเชื้อแห่งความเกิดตายได้สิ้นซากลงไปแล้ว การก้าวเดินของจิตเพื่อวิภูวนทั้งหลายก็ไม่มี กลายเป็นวิวิภูจิต ไม่ต้องหมุ่นเกิดแก่เจ็บตายอีกแล้ว นั่น ให้พากันตั้งอกตั้งใจ

สำหรับพระเราก็ให้หนักแน่นในการภาวนา อย่าชี้เกียจชี้คร้านท้อแท้อ่อนแอ อุตส่าห์พยายาม ภาวนาเป็นมหาสมบัติอย่างยิ่งภายในใจของพระ งานของพระที่เป็นพื้นฐานจริง ๆ

ก็คือการเจริญเมตตาภาวนา ศีลสังวร รักษาศีลของตนให้มีความบริสุทธิ์บริบูรณ์ เราจะมี ความอบอุ่นในใจของเรา ว่าเรามีศีลสมบัติเป็นเครื่องประดับตัว สมาธิความสงบใจก็อบรม ให้มีขึ้นดังที่กล่าวมาสักครู่นี้ นี้เรียกว่างานของพระ สมบัติของพระก็จะกลายเป็นศีลสมบัติ สมาธิสมบัติ ปัญญาสมบัติ วิมุตติสมบัติ หรือเรียกว่านิพพานสมบัติ จะอยู่ในเงื้อมมือของ พระเราซึ่งเป็นผู้มีการงานน้อย มีเฉพาะงานบำเพ็ญชกฟอกจิตใจนี้เท่านั้น ให้พากันตั้งอก ตั้งใจบำเพ็ญ เราจะได้มีความอบอุ่นในเพศของเรา เย็นใจอยู่ในตัวของเราเอง

วันนี้เทศน์เพียงเท่านี้เห็นว่าสมควรแก่เวลา ขอความสวัสดีจงมีแก่พี่น้องลูกหลาน ทั้งหลายโดยทั่วกันเทอญ

พูดท้ายเทศน์

นั่นรูปหลวงตาติดมาด้วย นี่หลวงตามาทำทนายหลวงตา แต่รูปนี้ยิ้มนะ ทำไมเขาไม่ เอรูบขึงขังตึงตังติดมาบ้าง ทำไมเอารูบยิ้ม ๆ มา เวลาขึงขังตึงตังของหลวงตามีอยู่มากไม่ เห็นเอาออกมาแสดง เห็นเอามาแต่ยิ้ม ๆ หึย เอามาประดับร้าน ของจริงจริง ๆ ไม่เห็นเอา มา ขึงขังตึงตังตึงที่เขาเล่านิทาน นำฟังอยู่นะ เอามาเป็นข้อเปรียบเทียบนี้ เคยเล่าให้ฟังแล้ว ผู้ที่ยังไม่เคยได้ยินก็มี มันขลัง ๆ อยู่นะ ขบขันดี

นิทานพ่อกับลูกเขยลูกสาว อันนั้นไม่เห็นมาแสดง เอาแต่ยิ้ม ๆ มาแสดง นิทาน อันขึงขังตึงตังนั้นไม่เห็นมาแสดง นิทานมีว่า พ่อกับไปเผาไร่ คือเขาไปเผาไร่แล้วเขาไปเก็บ เศษไม้ที่เผายังไม่หมด มากองรวมกันแล้วเขาก็ไปเผาซ้ำอีก เพื่อให้เตียนแล้วก็ควรแก่การ เพาะปลูกต่าง ๆ พ่อกับเข้าพ่อกับก็ออกจากบ้านไปเผาเศษไม้ในไร่แต่เช้าเลย ไปตั้งแต่เช้า เผาเศษไม้ตลอดมา พอสายมาก็หิวข้าวละซี หิวข้าวอยากกินข้าว

มองดูลูกที่จะมาส่งอาหารให้ มองเท่าไรก็ไม่เห็น มองเท่าไรก็เงียบ ท้องก็ยี้งหิวยี้ง โหยเป็นทุกข์มาก เพิ่มความหงุดหงิดความโกรธขึ้น โกรธเคียดให้ลูกสาวลูกเขย เพราะเขา จะไปส่งข้าวตามหลัง สายก็ยังไม่เห็นไป จนกระทั่งถึงตะวันเที่ยงโน่นนะ ตั้งแต่เข้ามา แบก ความหิวโหยมาตั้งแต่เช้าจนกระทั่งถึงเที่ยง อัดอั้นตันใจ ความทุกข์ความทรมานความหิว ความโหยก็มาพร้อมกัน ความโกรธความแค้นโมโหโทโสก็มาพร้อมกัน ตะวันเที่ยงถึงเห็น ลูกสาวกับลูกเขยหอบอาหารไป

พอไปถึงแล้ว ทางนี้มันเคียดมันแค้นเต็มหัวอกแล้ว จะพูดอะไรก็จะเลยเถิดเลยแดน คืออันนี้มันเคียดมันแค้นเต็มกำลัง ถ้าจะให้พูดตามอารมณ์ที่เคียดแค้นนี้ ลูกเขยกับลูกสาว ก็จะเป็นพินลูกเผาไหม้ไปด้วยความโมโหโน่นแหละ เลยสกัดกั้นเอาไว้ พอเขาไปถึงแล้วจะว่า อะไรมันก็จะเลยเถิดไปเสีย พอเขาไปถึงแล้ว ก็ขึงขังตึงตัง หน้าแดงตาดำด้วยความโมโห ขู่ ออกมาว่า สุนี่

เข้าใจไหมคำว่าสุ คือคนหนึ่งเขาเรียกว่ามึง ถ้าสองคนขึ้นไปสามคนขึ้นไปเป็นพหูพจน์ หลายคนแล้วเขาเรียกว่าสุ สุจะไปไหน หมายถึงสองคนขึ้นไปแล้ว ถ้าว่ามึงจะไปไหนคือคนเดียว ถ้าว่าสุนี่เรียกว่าสองสามคนขึ้นไปแล้ว นี่ก็มีลูกเขยกับลูกสาวไปหา จะพูดอะไรก็จะเลยเถิดเลยแดน ก็มีแต่ สุนี่ ๆ จะว่าอะไรก็ว่าไม่ออกคือมันโมโหมาก ได้แต่คำว่าสุนี่ ๆ

นี่เราเห็นแต่รูปยิ้มแฉ่งมา รูปสุนี่ไม่เห็นมา เวลาสุนี่มีมากกว่าการยิ้มแฉ่งไม่เห็นเอามา ต่อไปนี่ก็จะให้ศีลให้พร มีแต่สุนี่เลยลืมหืมให้ศีลให้พร พวกนี้เข้าใจแล้วหรือนิทานสุนี่ประกอบกันกับยิ้ม ให้มีท่าทางสุนี่ด้วยซิ

อย่างที่เทศน์เมื่อวานนี่ก็มีขบขันอยู่หน่อยนะ ที่พะเยา เทศน์ข้อสุราขบขันดีไม่ใช่หรือ คือยกภาพพจน์ขึ้นมาเฉย ๆ เทศน์ไปเฉย ๆ ไม่ยกข้อเปรียบเทียบภาพพจน์ขึ้นมา มันก็ไม่กระจ่างแจ้ง เพื่อให้เห็นโทษของมัน สุราโทษของมันเป็นอย่างไง ๆ วาดภาพขึ้นมาให้เห็นยกตัวอย่างขึ้น ให้เอารถบรรทุกใส่เหล้ามาเป็นถัง ๆ นี่เรียกว่าภาพพจน์ มันก็เหมือนกับรถบรรทุกมาขนสุราออกมาเป็นถัง ๆ ยกให้ทางนั้นหนึ่งถึงสองถึงสามถึงทั่วบริเวณที่ชุมนุมกัน ทางนี้ก็ยกขึ้นมาหาทางพระ หลวงตาบ๊วเป็นผู้รับเหมา ทางนั้นก็กินกันเต็มเหนี่ยว ทางนี้ก็กินกันเต็มเหนี่ยว

ที่นี้ต่างคนต่างออกลวดลาย ลวดลายของสุรามันออกแบบไหนที่นี้ ออกทุกแบบทุกฉบับ ผ่ากันตีกันทุกอย่างขึ้นหมด สุดท้ายล้มระเนระนาด มีแต่เป็นบ้าเมาสุรา ชี้แตกกระจัดกระจายไม่คำนึงกัน ข้างบนนี่ก็เหมือนกัน พระอยู่ข้างบนนี้ทะเลาะกันชัดกันล้มระนาว มีแต่พวกบ้าเหล้าล้มระนาว ชี้ทะเลาะ ทั้งชี้โยมทั้งชี้พระ ไม่ทราบว่ามีใครต่อมีใครเต็มที่ชุมนุมนั้น นี่ละเรียกกยกภาพพจน์ขึ้นมาให้รู้ว่าโทษของสุราเป็นอย่างไง แล้วใครอยากเป็นอย่างนี้ไหม ถ้าไม่อยากเป็นอย่างนี้ ยกภาพพจน์ขึ้นมาให้เห็น ถ้าอยากเป็น เอากินมันก็เป็นอย่างว่าจริง ๆ ผิดไปไหน ถ้าไม่กินมันก็ไม่เป็น พูดก็พูดเฉย ๆ โทษของมันเป็นถึงขนาดนั้นไม่ใช่เรื่องเล็กน้อย

จากนั้นก็ยกอีตาคคนหนึ่งขึ้นมาสาธก อีตาคคนนั้นแกเป็นบ้าสุรา ไปในงานไหนอีตาคคนนี้จะแกจะเป็นหัวโจก ไปงานไหนแกไปพึดสุราก่อนเขาแหละ พอคนมารวมกันแกเมาแฉ่แล้วเมาเต็มเหนี่ยวแล้ว เมาก่อนเพื่อน ไปกินก่อนเพื่อนละอีตาคคนนี้ ชื่อแกเราก็จำได้แต่เราไม่อยากจะพูด พูดเรื่องของแกเฉย ๆ ก็พอแล้ว พอกินอ้อมแล้วเมานี้้ออ้อ ๆ เมานัก ๆ ลูกไม่ขึ้น ขนาดนั้นนะ แกไปไหนเป็นอย่างนั้น แต่มีตัวอย่างหนึ่งแกไม่เคยชวนใครทะเลาะนะ เมานขนาดไหนก็ไม่เคยทะเลาะกับใคร มีผิดอยู่นิดหนึ่ง

พวกเราทะเลาะกันฆ่ากัน ชี้ทะเลาะ อีตาคคนนั้นแกเมาแล้วไม่ทะเลาะกับใคร เวลาแกเมา ๆ แล้วอ้ออ้อ ๆ ไปไม่ได้ จนกระทั่งลูกไม่ขึ้น ลูกขึ้นล้มเลย นอน ที่นั้นนอนก็หลับไป ชี้ทะเลาะแกก็หลับสบาย ชี้ราด นอนเกลือกชี้เจ้าของ เห็นต่อหน้าต่อตานี้ เอามาพูดแบบเห็น

ต่อตา ก็เราไปเจอเอง คือมันมีช่องว่างอยู่ที่นี่ คนมาก ๆ แน่น มีช่องว่างอยู่เป็นวงกลม แขนอนอยู่นั้น แล้วชี้ทะเลัก นอนเกลือกชี้เจ้าของอยู่นั้นคนเดียว หลับครอก ๆ อยู่นั้น ใครไป ก็ที่ว่าง ๆ ทำไม่ไม่เห็นใครไปนั่ง พวกนั้นเขาไม่รู้เรื่อง ไร้วาง ๆ ทำไม่ไม่เห็นไปนั่งกัน

นี่พ่อของใคร(เขาหยอกกัน) พ่อใครนอนอยู่นี้ เขาถาม พ่อใครมานอนอยู่ที่นี้ ดูชิขยับเข้าไป อี้ย คนนั้นยังหลับครอก ๆ อยู่ชี้เต็มแฉวนั้น คนก็แตกฮือ เราไปเห็น แก่หลับสบาย นั้นเห็นไหมผลของมัน คนแตกฮือ มีนั้นละเป็นวงไม่มีคน มีวงกว้างอยู่วงเดียว วงกว้างคือวงชี้แตก ใครก็ไม่เข้าไป เราเห็นเลยได้อันนั้นมาสาธก เวลาเทศน์ก็เอานี้มาสาธก เป็นพยาน เพราะเราไปเห็นด้วยตาของเราเอง ขบขันดี มีงานอะไรแกต้องไปก่อนแหละ มีงานที่ไหนแกต้องเป็นผู้รับเหมา รับเหมาอันนี้แหละ ไปไม่ได้งานอะไรแหละ กินแล้วเมาก็เอา โห เป็นคอสุราจริง ๆ นะ จอมจริง ๆ ไม่มีใครสู้ เรื่องเมาสุราไม่มีใครสู้ เก่งมากที่สุดคนเดียว

สำหรับหลวงปู่เองเคยเมาสุราหนหนึ่ง แต่ไม่ได้เมาด้วยความสมัครใจ นี่ก็ได้เอามาพูดให้ฟังเหมือนกันเป็นคติ คือมันเป็นกับเจ้าของก็เอามาพูดได้ ไปเที่ยว เป็นฆราวาส ตอนเป็นหนุ่มอยู่นั้นละ เพื่อนเขากินเลี้ยงกันเขาก็มาชวนเราไปกินเลี้ยง เราก็ไม่รู้ว่ามีเหล้าที่โหอยู่นั้น เหล้าน้อยเมื่อไร พอไปถึงเขาก็รุมมาเลย คนนั้นแก้วหนึ่ง คนนี้สองแก้วรุมเข้ามาบังคับให้เรากินเหล้า เราก็ไม่เคยกิน โอ้ย กินไม่ได้แหละเราปวดหัว โอ้ย นี่ยาแก้ปวดหัว คนนั้นจับคนนี้คลึง คนนั้นกรอกคนนี้กรอก กรอกไปกรอกมาก็ร้องเพลงขึ้นในเวลานั้นเลย เราไม่ลืมนะ ร้องเพลงขึ้นเลย ปกติไม่ได้ร้องเพลง

เวลาเหล้าเข้าปากหมดยางอายนะ โห้ คนเมาเหล้านี้มันหมดยางอาย อยากคิดอยากโหม้ออยากคุยยางอายไม่มี หมดยางอาย เลยร้องเพลงให้เขาฟังในเวลาเมาเต็มที่แล้ว สุดท้ายนอนหลับกับบ้านเพื่อน มาบ้านเจ้าของไม่ได้ บ้านเจ้าของคือว่าบ้านเสี่ยว เป็นเสี่ยวกัน พอตื่นนอนขึ้นที่ไหนได้มันแจ่มแล้ว ตะวันโผล่ขึ้นโน่น โอ้ย อายเขา หายเมาแล้วอายเขา บ้านหลังนั้นไม่เคยไปเหยียบอีกเลยนะ โน่นเวลามันเมาเหล้ามันไม่ได้เห็นอาย มันร้องเพลงอยู่บ้านเขาสบายเลย เอาจนกระทั่งตื่นขึ้นมา หายเมาแล้วไปบ้านเขาอีกไม่ได้

เขามองเห็นเขาหัวเราะนี่นะ เราก็มืดแต่อย่าทำเดี่ยว ไม่ไปบ้านเขาเลย นี่จะได้จับเอามาพิจารณา โห คนเมาเหล้านี้ไม่มียางอายนะ อยากโหม้ออยากคุย อยากขับอยากล่าทำเพลงคิดว่าสนุกสนาน เป็นบ้าไม่มียางอาย แต่พอหายเมาแล้วเข้าไปเหยียบบ้านนั้นไม่ได้เลย อายเขา เรื่องสุราเป็นอย่างนั้น หนเดียวเท่านั้นแหละ นี่เล่าให้ฟังที่เราเคยตั้งแต่เป็นฆราวาสมาแต่ก่อน เราไม่เคยกินสุราสุรอะไรไปเมาทีเดียว

สุรานี้รสมันอะไรก็ไม่รู้ณะ ทำไม่ใครจึงชอบนักล่ะ ทุกรสอยู่นั้นหมด ไม่ทราบว่ามีขมว่าเป็นอะไรต่ออะไรอยู่ในนั้นหมดสุรานี้ละ เวลาเมาแล้วตัวเบาณะ เดินเบาหวิว ๆ เบาล้มนะ ไม่ใช่เบาธรรมดา พอลุกขึ้นล้มเลย หากตัวเบาณะ ลักษณะมันรู้ว่าตัวนี้เบา แต่แทนที่เบาจะ

เดินไปสบาย เบาก็เบาเพื่อลัม สุดท้ายลูกไม้ขึ้น จึงได้เห็นชัด พอหายเมาแล้วปวดศีรษะ ตื่นเข้ามาปวดหัว ทำให้ปวดศีรษะด้วย นั่นแหละที่พอได้มาแล้วที่เราเคยเมาหนหนึ่งตั้งแต่เป็นฆราวาส

โธ้ย ร้องเพลงเก่งนะ ไปที่ไหนผู้สาวเขาหลอก พวกสาว ๆ เขาหลอกให้ร้องเพลงให้เขาฟัง ต้องได้ร้องเพลงให้เขาฟังตั้งแต่เป็นหนุ่ม นี่เราพูดเป็นกันเองในวงพวกบ้าด้วยกัน เราเป็นกองหัวหน้าบ้า พอเขาได้ยิววันเมาสุราแล้ว ไปที่ไหนสาวเขามาล่อเรื่อยแหละให้ร้องเพลงให้เขาฟัง ไปที่ไหนให้ร้องเพลงเรื่อยแหละ

อายุ ๒๐ ๒๑ ปียังไม่เต็มอยู่ ๓ เดือน คือเราเกิดเดือนสิงหาฯ เราบวชเดือนพฤษภาคม อายุได้ ๒๐ ปีกับ ๙ เดือนก็บวช จนกระทั่งปานนี้ นี้ก็ได้ ๖๕ ปีเต็มแล้วที่บวชมานี้ บวชวันที่ ๑๒ พฤษภาคม นี้ก็ถึงวันที่ ๒๗ แล้ว เป็น ๖๕ ปีกับ ๑ เดือนแล้ว วันที่ ๑๒ พฤษภาคม เต็ม ๖๕ ปี มิถุนาฯ วันที่ ๑๒ ก็เป็น ๑ เดือน เหล่านี้ยังไม่เกิดตอนเราบวช นานหรือไม่นาน แต่อายุการบวชของเราเหมือนไม่นานนะ บวชมาถึง ๖๕ ปีนี้เหมือนไม่นาน วันเวลาล่วงไป ๆ เล็กน้อย ๆ วันหนึ่ง ๆ หหมดไป ๆ

อันนี้ก็อาจจะเป็นเพราะวาสนาช่วยก็ได้ เวลาเรียนหนังสือจิตก็ผูกพันอยู่กับการเรียน ไม่ยุ่งกับอะไรเสีย พอออกปฏิบัติขึ้นพัดกับกิเลสยิ่งแล้วเลย หมุนตัวตลอด จิตก็ไม่ได้ออกไปทางโลกทางสงสารเสีย จนกระทั่งหมู่เพื่อนเกาะพริบมาเรื่อยจนกระทั่งบัดนี้ ก็แบกพวกหมู่เพื่อนลูกศิษย์ลูกหาเสีย ก็แบกมาตลอด เตี้ยวันนี้ยังอยู่บนธรรมาสน์ก็ยังแบกอยู่นี้จะว่าไง งานมันยุ่งตลอด จนเจ้าของจะเดินก้าวขาไม่ออกแล้ว ตั้งแต่บวชยังหนุ่มพ้อจนปานนี้ ๖๕ ปีแล้ว โห นานอยู่นะ

ภาคเหนือภูเขามาก นำที่พระกรรมฐานจะมาอยู่ทางนี้มาก แต่เตี้ยวันนี้ก็ยังมากอยู่นะ พระกรรมฐาน คือแต่ก่อนที่ว่าพระกรรมฐานไม่ค่อยมากก็คือว่า ครูบาอาจารย์ที่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรอยู่ที่ไหน ก็เป็นแม่เหล็กเครื่องดึงดูดลูกศิษย์ลูกหา แต่ก่อนที่หลวงปู่มั่นท่านอยู่เชียงใหม่ อันนั้นท่านไม่เอาใครนี่นะ ท่านอยู่ในป่าในเขากับพวกขมุ มุเซอร์ ท่านไปอยู่เฉพะาท่าน ๆ เวลาท่านไปสกลนครนี้ก็ได้ออกาส พระเณรก็รุมกัน ท่านก็หลบก็หลีกของท่านอยู่ในป่าในเขา อย่างอยู่หนองผือถ้าไปทางลัด คือขึ้นเขาลงไป ๕๐๐ เส้น ถ้าไปทางอ้อมภูเขากี่ ๖๐๐ เส้น แต่ก่อนไม่มีรถ ใครจึงไม่ไปหาท่านได้ง่าย ๆ ครั้นต่อมารถรามันก็มี การไปมาหาสู่กันก็ไม่ยากลำบากอะไร ไปเมื่อไรก็ได้ แต่ก่อนไม่มี

เที่ยวกรรมฐานมีแต่บุกป่าไปทั้งหมด ดงก็เป็นดงธรรมชาติร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่มีว่านั่นเป็นที่นั่นเป็นที่สวนของใคร มีแต่ดงแต่ป่าเต็มไปหมด และคนก็มีจำนวนน้อยด้วย ป่าเขาลำเนาไพรก็ไม่ถูกทำลาย การค้าการขายแทบจะเรียกว่าไม่มีก็ได้ เพราะการไปมาไม่สะดวก ใครจะเอาของไปค้าไปขายกันที่ไหน ใครอยู่ที่ไหน ๆ บ้านใดเขาก็หากินรอบบ้านเขา

ก็พอแล้ว การซื้อการขายกันไม่มี มีแต่ดงแต่ป่าไปตลอด เรื่องรถเรื่องรายจ่ายไปตามไม่มีเลย ไปไหนก็เดินด้วยเท้า ๆ

เราเดินทางจาก อ.ศรีสงครามมาอุดรฯ นี้ตั้ง ๖ คืน สะพายบาตรเดินบุกป่า ตามทาง คน ๆ ไป เราจำได้เราเดินทางมีแต่เดินด้วยเท้าล้วน ๆ ตั้งแต่ อ.ศรีสงครามจนกระทั่งถึง บ้านตาด เดินทางตั้ง ๖ คืน พอฉันเสร็จแล้วก็ออกเดิน ออกเดินเรื่อย ๆ ทีนี้เวลาเรานั่งรถไป หมู่บ้านที่เรามาตั้ง ๖ คืนนี้ ตอนทางรถสะดวกแล้ว ออกจากวัดเราไปโรงพยาบาลศรีสงคราม ไปถึงหมู่บ้านนี้มัน ๒ ชั่วโมงไม่ครึ่งด้วยนะ ไม่ถึง ๒ ชั่วโมงครึ่ง กับเราเดินตั้ง ๖ คืน รถวิ่งนั้นไม่ถึง ๒ ชั่วโมงครึ่งขาดอยู่ข้างเล็กน้อย แต่อย่างมากก็ในราว ๒ ชั่วโมงครึ่ง มันกินกันขนาดนั้นแหละ

เดินทั้งวัน ๆ มันไม่มีทางแต่ก่อน ทางไปตามหมู่บ้าน ทีนี้เวลารถมามันเป็นทางอย่างที่เรามานี้แหละ ลาดยางบึงเดี๋ยวนี้ถึงไหนแล้ว ถึงไหน ๆ ครูเดียว ๆ ทีนี้ไปหมู่บ้านนี้ที่เรา ออกจากนั้นเดินทางมาถึงบ้านตาดนี้ ๖ คืนเต็ม ๆ เดินเต็มเหนียว ๆ ทีนี้เวลาไปด้วยรถ เพียง ๒ ชั่วโมงกว่า ระยะเวลามันต่างกัน

เป็นยังงี้ละพระ ฟังเทศน์วันนี้เข้าใจหรือเปล่า คือเราเทศน์แบบสรุปนะ เทศน์ย่อ ๆ ตามรอยจิต คือจิตดวงนี้มันพาเกิดแก่เจ็บตายนี้มาก็กัปก็กัลป์ มันเดินของมันมาอย่างนี้ละ ออกจากภพนี้ไปเกิดภพนั้น ตายจากนั้นไปเกิดนี้ อยู่อย่างนี้มาก็กัปก็กัลป์ไม่เห็นร่องรอยตัวเอง ว่าเกิดมาจากอะไรที่ไหน ทั้ง ๆ ที่ทางเดินมันก็มาตามว่านี่ ออกจากนี้ไปเกิดนั้น ๆ เป็นทางไปเรื่อย ๆ แต่เราก็ไม่รู้ว่าเราเคยเกิดมานานเท่าไร เวลาเรียนตามหลักธรรมชาตินี้ แล้วมันถึงได้รู้ชัด มันเกิดมาก็กัปก็กัลป์มันรู้หมด เวลาตามร่องรอยของมันไปจนถึงตัวของมัน

ตัวที่มันพาเกิดพาตายอยู่กับอะไร ตามเข้าไป ๆ ชักฟอกไป ๆ เรื่อย ๆ เข้าไป ละเอียดเข้าไป ๆ จนกระทั่งไปถึงตัวจิตจริง ๆ กับเชื้อของมันที่ติดเป็นอันเดียวกันเลย นั่นละเชื้อที่พาให้เกิดให้ตายมันติดอยู่กับจิต ผังลึก พอไปถึงอันนี้ก็เหมือนกับว่า หนามยอก หัวใจ ถอนหนามยอกจากหัวใจนี้ คือเชื้อของมันที่มันยอกอยู่หัวใจ มันผังพาให้เกิดที่นั่นที่นี้ พอถอนอันนี้ออกปิ้ง เชื้อมันขาดสะบั้นลงไปแล้วมันก็ไม่ไปอีกแล้ว มันก็เห็นชัด ๆ ไม่ต้องไปถามใคร ใครรู้เข้าไปแบบเดียวกันหมด ไม่ต้องไปถามกัน มันประจักษ์ขนาดนั้นละ

พอถอนเชื้อซึ่งเป็นเหมือนกับหนาม หัวหนามยอกเท่า อันนี้เรียกว่าหัวหนามของกิเลสมันยอกหัวใจ พอถอนอันนั้นออกผิงเท่านั้น เชื้อมันขาดแล้วมันจะไปเกิดที่ไหน ข้างหน้าข้างหลังขาดไปหมดเลยไม่มีเงื่อนต่อ ข้างหน้าจะไปเกิดที่ไหนอีกก็บอกชัด ๆ ว่าขาดสะบั้นไปแล้ว ข้างหลังมามันก็แล้วมาแล้ว ผ่านมาแล้วมาถึงตัวมัน ตัวมันก็ถูกทำลายนี้ อีกปับ ขาดไปหมดเลย ก็ไม่เกิดอีก

นั่นละที่พระพุทธเจ้าท่านตามทันมันตรงนั้นละ วันตรัสรู้วันเดือนหกเพ็ญ คือตามรอยวิถีจิตวัฏจักรทันวันนั้น เช่น พระอรหันต์องค์ไหนตรัสรู้หรือบรรลุธรรมอยู่ในสถานที่ใด สถานที่นั้นคือสถานที่ท่านตามรอยของภพชาติท่านทัน สัจหารกัน อันนี้เป็นสิ่งที่ลึกลับมากที่สุด สัตว์โลกไม่สนใจจะตามรอยเลย ไม่รู้ นี่ที่พระพุทธเจ้าทรงท้อพระทัย ไม่ทราบจะสอนยังไง ๆ พอพูดถึงเรื่องธรรมชาติที่ท่านรู้เลยแดนสมมุติไปแล้วนั้น ยิ่งพูดไม่ได้เลย ก็ยิ่งทำให้ท้อพระทัยหนักเข้า

การตามอันนี้ก็ท้อพระทัย ผลแห่งการตามอันนี้สิ้นสุดลงไปแล้ว ที่เจอขึ้นมาแล้วยิ่งท้อพระทัยใหญ่เลย ประหนึ่งว่าจะไม่มีใครสามารถ ทั่วโลกธาตุนี้ประหนึ่งว่าจะไม่มีใครรู้ได้ อย่างนี้ มันเลยความรู้ความสามารถของสัตว์โลกโดยประการทั้งปวงที่จะไปรู้อย่างนั้นได้ ท่านถึงท้อพระทัย คือมันหนาขนาดนั้น

พวกสัตว์โลกเรา นี้ กิเลสมันก็แหลมคมมาก มันก็เอายาพิษเคลือบน้ำตาล ๆ ไว้ทุกแห่งทุกมุม สัตว์จึงไม่เห็นโทษเพราะอาศัยน้ำตาลเคลือบไว้ ให้หวานลิ้นนิดหนึ่งก็เอา ทุกข์จำเป็นก็ต้องแบก เพราะน้ำตาลที่เคลือบนั้นล่อไปให้ไปแบกทุกข์ ถ้ามีแต่ทุกข์จริง ๆ ใครก็ไม่ไปแบก ถ้ามีน้ำตาลล่อไว้มันก็เข้าไปโดนทุกข์เสีย น้ำตาลที่เคลือบไว้ให้หวานลิ้นชั่วขณะนั้นหายไปแล้ว มีแต่กองทุกข์ที่แบก แบกเรื่อย อันไหนก็มีน้ำตาลเคลือบไว้ ๆ ทุกอย่าง ให้พอใจในสิ่งนั้น ให้พอใจในสิ่งนี้ ส่วนทุกข์ที่จะเกิดขึ้นจากความพอใจสัตว์โลกมองไม่เห็นเคลือบน้ำตาลเป็นเครื่องล่อให้ดูดดื่มในสิ่งนั้น ให้ดูดดื่มในสิ่งนี้ พอไปถึงตัวนั้นแล้ว น้ำตาลที่เคลือบนี้หายไปแล้วแบกกองทุกข์ ๆ มันละเอียดล่อออกมา

อ้าว พวกมันกลับเสีย มันตั้ง ๔ ทุ่มแล้ว จะเอาอันสว่างเทียวหรือนี้ ไป ๆ พวกมันเลิกเสีย ๔ ทุ่มแล้ว พวกมันกลับเสียพระลูกพระหลาน ให้พวกมันตั้งใจภาวนานะ ไปได้ละ

*****